

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

OPINNÄYTETYÖ

Nuorten medialukutaitoa kehittämässä

Mediakasvatusmenetelmä Lahden nuorisopalveluille

Janne Littunen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

05 / 2017

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Janne Littunen	Sivumäärä 34
Työn nimi Nuorten medialukutaitoa kehittämässä	
Ohjaava(t) opettaja(t) Tiina Valkendorff	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Lahden kaupungin nuorisopalvelut / Jarno Koskelainen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö ja sen tilaajana toimi Lahden nuorisopalvelut. Heidän tekemänsä nuorisotiedotuksen ytimessä ovat oppituntimaiset menetelmät joita tarjotaan ja vedetään erilaisille ryhmille. Jokainen menetelmä on rakennettu jonkin nuorten elämään liittyvän teeman ympärille, jota menetelmässä käsitellään vuorovaikutuksellisin ja kokemuksellisin keinoin.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena on perehtyä mediakasvatuksen tilaan ja tarpeeseen, sekä kehittää Lahden nuorisopalveluiden käyttöön valmis, testattu menetelmä medialukutaidosta. Menetelmän kohderyhmänä ovat ensisijaisesti kahdeksasluokkalaiset nuoret, ja sen on tarkoitus sopia Lahden nuorisopalveluiden jo olemassa olevien menetelmien yhteneväiseen linjaan.</p> <p>Menetelmässä käsitellään klikkiuutisia, sananvapautta, tekijänoikeuksia, eri uutislähteitä, sekä kuvan keinoja uutisessa. Tärkeimpänä tavoitteena on kehittää nuorten medialukutaitoa ja -kriittisyyttä vastaamaan eri medioiden alati kasvavaa roolia ja vaikutusta nuorten elämässä.</p> <p>Menetelmä on otettu Lahden nuorisopalveluiden käyttöön loppusyksystä 2016 ja sitä on jo alkukevään 2017 aikana vedetty jo monille eri ryhmille ja paljon lisää on tiedossa. Myös Lahden kaupunginkirjasto on tämän menetelmän suhteen kiinnostunut yhteistyöstä Lahden nuorisopalveluiden kanssa.</p>	
Asiasanat nuorisotyö, media, mediakasvatus, medialukutaito, menetelmät	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Janne Littunen	Number of Pages 34
Title Developing young people's media literacy	
Supervisor(s) Tiina Valkendorff	
Subscriber and/or Mentor Youth Services, Lahti / Jarno Koskelainen	
Abstract <p>This is a functional thesis and it was ordered by City of Lahti Youth Services. The core of their youth information includes class-like methods which they offer and run for different groups. Each method is built around a theme addressing some part of young people's life which is then processed by experimental and interactive ways.</p> <p>The objective of this thesis is to become familiar with the state and the needs of today's media education and also produce a complete, piloted method about media literacy for the Youth Services of Lahti. The target group for this method is primarily eighth-graders and it's supposed to fit the already existing methods of Lahti Youth Services.</p> <p>The method covers clickbait articles, freedom of speech, copyrights, different news sources and the means of news pictures. The most important object overall is to improve young people's media literacy and media criticism to correspond with the constantly increasing role of different medias in young people's lives.</p> <p>The method was brought into use for Youth Services of Lahti in late fall of 2016 and in early spring of 2017 it has already been run for numerous groups and a lot more is underway. The library of Lahti has also shown its interest towards the method and co-operating with Youth Services of Lahti.</p>	
Keywords youth work, media, media education, media literacy, methods	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LAHDEN NUORISOPALVELUT	6
2.1 Nuorisotiedotus	7
3 OPINNÄYTETYÖN KANNALTA OLENNAISET KÄSITTEET	8
3.1 Media ja mediakasvatus	8
3.2 Medialukutaito ja mediakriittisyys	9
4 MEDIAKASVATUKSEN KEHITYS	10
4.1 Historia	10
4.2 Mediakasvatus 2000-luvulla	10
5 OPINNÄYTETYÖSSÄ KEHITETYN MENETELMÄN VAIHEET	15
5.1 Ideointi ja suunnittelu	15
5.2 Menetelmä ja sen testaus	18
5.3 Tulokset ja arviointi	29
6 POHDINTA	33
7 LÄHTEET	35

1 JOHDANTO

Olemme nykypäivän informaatioyhteiskunnassa eri medioiden ympäröimiä ja hyvä medialukutaito nousee alati tärkeämpään asemaan jokapäiväisessä elämässämme. Etenkin internet on mahdollistanut tiedon helpon ja nopean saannin vuorokaudenajasta riippumatta. Vuonna 2015 10-29 -vuotiaista lapsista ja nuorista käytti internetiä päivittäin 93% (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016, 21). Suurimmalla osalla nuorista on nykyään omassa käytössään älypuhelin ja siinä internet-yhteys, jolloin kaikki tieto ympärillämme, jopa maailman toisella puolella tapahtuvista asioista on vain muutaman kosketusnäytön napautuksen päässä. Lähes 60% 10-29 -vuotiaista pitääkin tiedonsaantia erittäin tärkeänä (Merikivi ym. 2016, 39).

Tiedonsaannin helppouden kanssa käsi kädessä kulkee myös saadun tiedon ymmärtämisen tärkeys, ja tässä suhteessa meidän täytyykin samassa tahdissa kehittää informaatioyhteiskunnassa kasvavan sukupolven medialukutaitoa. Medialukutaidolla tarkoitetaan erilaisten mediasisältöjen ymmärtämistä ja siihen liittyy niin mediasisältöjen tuottamisen kuin tulkitsemisenkin näkökulmat. Myös kriittisyys ja erilaisten median ilmiöiden tunteminen ovat tärkeä osa medialukutaitoa (Mediataitokoulu 2015b) Tässä opinnäytetyössä ja etenkin sen menetelmäosuudessa keskitynkin juuri mediakriittisyyteen, uutislähteiden tulkitsemiseen sekä yksilön omaan toimintaan ja sisällöntuottamiseen eri viestimissä.

Medialukutaito ja sen kehittämisen tarve on noussut viimevuosina tapetille niin suuressa määrin, että Opetus- ja kulttuuriministeriö laati julkaisun kulttuuripoliittisista suuntaviivoista hyvän medialukutaidon kehittämiseksi vuosiksi 2013-2016. Sen keskiössä on muun muassa jatkuvasti kehittyvät mediaympäristö ja mediakasvatuksen alue sekä kriittisyys ja itsensä ilmaiseminen. Vuosina 2011-2014 kulttuuri- ja urheiluministerinäkin toiminut Paavo Arhinmäki kirjoittaa julkaisun esipuheessa (2013, 3) hyvän medialukutaidon olevan yksi keskeinen tie osallisuuteen. Tämä on erittäin hyvin sanottu ja yhä tärkeämpi huomio eri medioiden syntyminen, seuraamisen ja käyttämisen muuttuessa jatkuvasti keskeisemmäksi osaksi arkeamme.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on pureutua mediakasvatukseen ja sen tilaan ja tarpeeseen tämän päivän Suomessa sekä kehittää Lahden nuorisopalveluiden tekemää nuorisotiedotusta, valmistamalla heidän käyttöönsä osallistava menetelmä medialukutaidosta, jota voidaan tarjota ja vetää erilaisille nuorten ryhmille.

2 LAHDEN NUORISOPALVELUT

Opinnäytetyöni tilaajana toimi Lahden nuorisopalvelut, joka on Lahden kaupungin julkisen sektorin organisaatio. Nuorisotyön tekeminen on yksi lakiin kirjattu kunnan vastuu (Nuorisolaki 2016) ja tätä vastuuta Lahdessa hoitaa Lahden nuorisopalvelut. Organisaatio toimii laaja-alaisesti käsittäen esimerkiksi seitsemän nuorisotaloa ja -tilaa, Naumi-Isorannan leirikeskuksen, Monikulttuurikeskus Multi-Cultin, monenlaisia eri toimintoja ja tapahtumia mahdollistavan nuorisokeskus 8-salin sekä nuorten työllisyyspalvelut työpajoineen ja hankkeineen. Lahden nuorisopalveluilla toimii myös psykososiaalisen tuen ja etsivän nuorisotyön yksiköt sekä nuorisotiedotuksen yksikkö. Lahden nuorisopalveluiden henkilökunta käsittää noin satapäisen joukon väkeä. Tämän lisäksi heillä työskentelee määräaikaista ja oppisopimustyöntekijöitä. Oman panoksensa heidän toimintaansa tuo myös useampi sata työharjoittelijaa vuodessa.

Olen ollut työharjoittelussa Lahden nuorisopalveluilla kaksi kertaa, joten organisaatio on minulle siltä osin tuttu. Toisen näistä harjoitteluista tein heidän nuorisotiedotuksen yksikössään alkuvuoden 2014 aikana. Pidin heidän tekemästään työstä ja toimintatavoista erityisen paljon ja opinnäytetyön tultua ajankohtaisemmaksi aiheeksi opinnoissani päätin, että aion kantaa korteni kekoon mediakasvatuksen edistämisen suhteen ja haluan samalla kehittää Lahden nuorisopalveluiden nuorisotiedotuksen tekemää työtä. Opinnäytetyön osana valmistuva menetelmä on suunniteltu yhteistyössä nuorisotiedotuksessa työskentelevän työelämäohjaajani kanssa.

2.1 Nuorisotiedotus

Nuorisotiedotus, eli tarkemmin nuorten tieto- ja neuvontatyö on ehkäisevää nuorisotyötä. Sen tarkoitus on tarjota nuorille ammattitaitoista, oikeaa ja luotettavaa tietoa erilaisissa nuorten kasvuun, itsenäistymiseen ja hyvinvointiin liittyvissä tilanteissa ja kysymyksissä. Palveluiden kohderyhminä ovat nuorten lisäksi myös nuorten vanhemmat, nuorten parissa toimivat, nuorisoalaa opettavat ja opiskelevat. Työ voi olla yksilö- tai ryhmätyötä ja työn toimintaympäristö voi olla fyysinen, kuten koulu, kirjasto tai nuorisotila, tai se voi olla esimerkiksi chat-palvelu internetissä. Nuorten tieto- ja neuvontatyötä voidaan toteuttaa myös erilaisia jalkautuvilla palveluilla ja menetelmillä. (Koordinaatti 2017)

Lahden nuorisopalveluiden nuorisotiedotuksen ytimessä ovat oppituntimaiset menetelmät joita tarjotaan ja vedetään erilaisille ryhmille. Jokaisen menetelmän keskiössä on jokin tietty nuorten elämään liittyvä teema, jota käsitellään pienryhmissä vuorovaikutuksellisin ja kokemuksellisin keinoin. Näitä menetelmiä ovat muun muassa itsenäiseen rahankäyttöön perustuva Rahakramppi, kesätyönhakuun liittyvä Kesäduuniblues sekä digitaalista pelaamista ja pelien sisältöä pohdiskelleva Dream Game. (Koskelainen & Immonen 2014) Kyseiset menetelmät ovat itselleni melko tuttuja nuorisotiedotuksessa suorittamani harjoittelun ajalta ja pohdiskellessani mediakasvatusta mahdollisena opinnäytetyöni aiheena sain siitä vahvan miellelyhtymän Lahden nuorisopalveluihin ja juuri tämän kaltaisiin ryhmille vedettäviin menetelmiin.

Lahden nuorisopalvelut toimii mediakasvatuksessa sen eri muodoissa ja on vetänytkin tietynlaista vuorovaikutuksellista menetelmää nuorten ryhmille, mutta edellä mainittujen menetelmien kirjoon se ei ole oikein istunut - tarve heillä kuitenkin sellaiselle on.

3 OPINNÄYTETYÖN KANNALTA OLENNAISET KÄSITTEET

Tämän opinnäytetyön kannalta keskeisiä termejä ovat media, mediakasvatus, medialukutaito ja mediakriittisyys. Niiden ymmärtäminen on työssä valmistuvan menetelmänkin kannalta erittäin olennaista.

3.1 Media ja mediakasvatus

Sanalla media voidaan tarkoittaa montaa asiaa. Sillä voidaan kuvata joukkotiedotusvälineitä, kuten internetiä, radiota, televisiota tai lehtiä. Toisaalta sillä voidaan tarkoittaa myös mediasisältöjä, esimerkiksi uutisia, mainoksia, digitaalisia pelejä tai videoita. Lisäksi median merkityksiin sisältyy mediasisältöjen tuottajat, kuten mediayhtiöt, toimittajat ja valokuvaajat. (Tuominen & Kotilainen 2012, 12) Myös sosiaalinen media mielletään nykyään osaksi median sisältöjä ja merkityksiä.

Suhteessa mediaan tapahtuvaa kasvatustoimintaa kutsutaan mediakasvatukseksi. Se jaetaan usein kahteen pääluokkaan: varsinaiseen aktiiviseen kasvatustoimintaan, jota voidaan suorittaa esimerkiksi ryhmille tai yksilöille, ja median merkityksiin ja vaikutuksiin keskittyvään tutkimuksen ja opetuksen alueeseen (Mediataitokoulu 2015a).

Mediasanastossa (Kuutti 2012, 115) määritellään mediakasvatus seuraavasti: "Tietoinen yritys vaikuttaa median käyttöön ja mediataitoihin. Median käyttäjiä pyritään harjaannuttamaan aktiivisiksi ja kriittisiksi opettamalla heille väline- ja analyysitaitoja." Tutkimuksellisen mediakasvatuksen alueen määritelmi taas kuuluu näin: "Kasvatus- ja viestintätieteellinen tutkimuksen tai opetuksen alue, jossa opitaan havaitsemaan ja tarkastelemaan median merkityksiä ja vaikutuksia yksilölle ja yhteiskunnalle."

Mediakasvatus tarkoittaa siis kasvattamista mediakulttuuriin. Sen on tarkoitus kehittää kasvatettavan kykyä ymmärtää mediaa, sen eri ilmentymiä, mahdollisuuksia ja tarkoituseriä. Parhaimmillaan onnistunut mediakasvatus voima-

nuttaa ja valtauttaa kasvatettavaa ja auttaa häntä arvioimaan ja ymmärtämään ympäröivää yhteiskuntaa. Media toimii nykypäivänä myös osaltaan kasvattajan roolissa, joten kasvattaminen median kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen on erittäin tärkeää. (Mediataitokoulu 2015a)

3.2 Medialukutaito ja mediakriittisyys

Medialukutaidossa perinteisiksi mielletyt lukutaidon muodot, lukeminen ja kirjoittaminen, laajenevat taidoksi lukea erilaisia mediasisältöjä. Mediasisällöissä medialukutaitoa vaativa teksti voi olla videota, kuvaa, ääntä tai näiden eri yhdistelmiä, jotka tuottavat mediatekstin. Hyvässä medialukutaidossa oleellista on niin mediasisältöjen tuottamisen kuin tulkitsemisenkin ymmärtäminen. (Mediataitokoulu 2015a) Kuutin (2012, 117) määritelmä kuuluu näin: "Median lajien tunnistaminen ja kyky analysoida kriittisesti median vaikuttamistapoja. Medialukutaito on perinteisen lukutaidon laajennus, johon kuuluvat audiovisuaalisen ilmaisun vastaanottotaidot sekä kriittinen itsenäisyys median käytössä ja mediasisältöjen tulkinnassa." Medialukutaito voidaan siis yksinkertaisemmassa muodossaan käsittää kattavaksi, moniulotteiseksi, tiedoksi siitä miten joukkotiedotusvälineet, mediasisällöt ja mediasisältöjen tuottajat toimivat.

Medialukutaitoon sisältyy olennaisesti mediakriittisyys, sillä informaatiotulva eri medioissa lisääntyy jatkuvasti ja yhä tärkeämmäksi medialukutaidon osaksi nousee luotettavan ja epäluotettavan tiedon tunnistaminen ja erottaminen toisistaan (Mediataitokoulu 2015b). Kriittisen ajattelun keskeisimpiä lähtökohtia on, että esitettyä tietoa ei oteta itsestään selvänä totuutena. Vallitsevien käsitysten kyseenalaistaminen onkin itsenäisen ajattelun suurimpia tukipilareita. Kriittisellä kasvatuksella ja kyseenalaistamaan opettamisella ei kuitenkaan tarkoiteta kielteistä, saati vainoharhaista, maailmankuvaa tai negatiivisen ajatusmaailman edistämistä, vaan sen tavoitteena on herättää kasvatettavassa kiinnostusta ja kysymyksiä esitettyjen uskomusten ja tietojen taustoista ja tarjota työkaluja niiden tutkimiseen. Kriittisen medialukutaidon katsotaan edistävän jopa yhteiskunnallista tasa-arvoa ja demokratiaa, sillä kriittisellä medialukutaidolla pureudutaan myös median ja yhteiskunnan epäkohtiin sekä niiden eriarvoistaviin rakenteisiin ja käytänteisiin. (Herkman 2007, 34-36)

4 MEDIAKASVATUKSEN KEHITYS

4.1 Historia

Mediakasvatuksen voidaan oikeastaan ajatella alkaneen Suomessa jo 1800-luvulla, kun köyhintä kansanosaa, eli rahvasta, alettiin valistaa kansalaisiksi. Silloin ei tietenkään puhuttu mediakasvatuksesta, vaan kansanvalistuksesta. Kansanvalistuksen tavoitteena oli saada muun muassa lukutaito kokonaisen, yhtenäisen, kansan keskuuteen ja tämän ajanjakson aikana perustettiin esimerkiksi ensimmäiset kansanopistot. Tätä pidetäänkin suomalaisen kansansivistyksen ensimmäisenä erottuvana suurena aaltona. (Kupiainen, Sintonen & Suoranta 2007, 3) Tästä voidaan vetää selviä yhtäläisyyksiä mediakasvatukseen, jonka tavoitteena on laajentaa perinteinen lukutaito medialukutaidoksi osana jokaisen kansalaisen sivistystä.

Toisena suurena aaltona pidetään 1960-luvulla alkanutta tietoyhteiskunnan toimijoiksi kasvattamista, joka jatkuu edelleen ja muovautuu kokoajan vastaamaan kulloinkin juuri sen ajanhetken tarpeita. Mediakasvatusta onkin aikojen saatossa kutsuttu muun muassa audiovisuaaliseksi kansansivistystyöksi, sanomalehtiopetukseksi, joukkotiedotuskasvatukseksi sekä viestintäkasvatukseksi. 2000-luvulla vakiintuneen mediakasvatuksen käsitteen voidaan sanoa olevan nykyään yhtä tärkeä ja vakava osa sivistystä, kuin ylipäätään koulunkäynti ja lukutaidon opettaminen. (Kupiainen, Sintonen & Suoranta 2007, 3-5)

4.2 Mediakasvatus 2000-luvulla

Aikaisemmilta vuosikymmeniltä on mediakasvatuksen sisältöjen suhteen eriteltävissä tietyt pääteemat. 1950-luvulla lehti, 1960-luvulla televisio, 1970-luvulla joukkotiedotus, 1980-luvulla video ja 1990-luvulla tietokone ja kännykkä. Näiden teemojen katsottiin tuovan uusia haasteita, joihin mediakasvatuksella pyrittiin vastaamaan. 2000-luvun alussa kiinnitettiin erityistä huomiota lasten mediakasvatukseen ja etenkin heidän medialta suojelemisensa oli näkökulmana vahvasti esillä. 2000-luvun edetessä tietyn yksioikoisen teeman osoittaminen tulee kui-

tenkin kokoajan vaikeammaksi. Uusia, eriluonteisia median sisältöjä syntyy jatkuvasti lisää ja isoja teemoja on havaittavissa useita samanaikaisesti. Sosiaalinen media, digitaalinen pelaaminen, oma median tuottaminen ja maailmanlaajuinen verkostoituminen ovat kaikki 2000-luvun mediakasvatuksen kiintopisteitä, jotka toisaalta tuovat omia näkökulmiaan mediakasvatukseen, mutta myös nivoutuvat vahvasti yhteen. (Kupiainen, Sintonen & Suoranta 2007, 15-16) 2000-luvun edetessä vaikuttaa myös siltä, että yhä useammat tahot osallistuvat yhä vahvemmin mediakasvatukseen ja sen kehittämiseen.

Valtiollisen tason panostus mediakasvatukseen on aikojen saatossa vaihdellut. Tarve mediakasvatuksen lisäämiselle ja kansalaisten mediataitojen kehittämiseksi on kuitenkin selkeästi tunnistettu esimerkiksi 90-luvulla, jolloin opetushallituksessa toimi tietynlainen viestintäkasvatusprojekti ja viestintäkasvatuksen neuvottelukunta. Vuonna 2006 asetettiin työryhmä suunnittelemaan toimenpideohjelmia, jonka avulla kehitettäisiin kansalaisten tietoyhteiskuntataitoja. Tähän työryhmään kuului toimijoita laaja-alaisesti aina hallituksen edustajista koulujen, kuntien, median ja mediakasvatusseuran edustajiin asti. (Kupiainen, Sintonen & Suoranta 2007, 15) Silloinen opetusministeri Antti Kalliomäki arvotti kriittisen medialukutaidon kansalaisvalmiuksissa korkealle ja hänen mukaansa mediakasvatuksen tarve oli tunnustettu jo pitkään, mutta sen koordinointi oli hajanaista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2006). Eri toimijoiden tuominen yhteen ja pyrkimys mediakasvatuksen kentän hajanaisuuden vähentämiseen ovat mielestäni mediakasvatustyön laadun edistämisen kannalta erittäin tärkeitä seikkoja. Näkemysten ja kokemusten jakaminen yli ammattirajojenkin poikii monesti erittäin hedelmällistä yhteistyötä eri toimijoiden välille.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtionavustusta erilaisille mediakasvatuksellisille hankkeille. Sen tavoitteena on auttaa vahvistamaan mediakasvatusta, medialukutaitoa, mediakriittisyyttä sekä turvallista mediaympäristöä, ja sen kohderyhmänä ovat etenkin lapset, nuoret ja erityisryhmät. Vielä viisi vuotta sitten mediakasvatukseen oli varattu valtionavustusta kaiken kaikkiaan 700 000 euroa. Nyt, vuonna 2017, on määrä pudonnut noin puoleen, eli 360 000 euroon. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017) Mediakasvatuksen tärkeys, ajankohtaisuus ja tarve eivät kuitenkaan ole häviämässä mihinkään, päinvastoin.

Opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa toimii vuonna 2014 toimintansa aloittanut valtion laitos, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI). KAVI:n tehtäviin kuuluu säilyttää elokuvia sekä radio- ja televisio-ohjelmia, tehdä niihin liittyvää tutkimusta ja valvoa kuvaohjelmien tarjoamista. KAVI:in kuuluu myös Mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö, jonka tehtäviin kuuluu asiantuntijuus lasten mediaympäristön kehityksessä, alaan liittyvän tiedon ja tutkimuksen edistäminen ja sen kansainvälisen kehityksen seuraaminen sekä mediaa ja lapsia koskevista asioista tiedottaminen. (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2017) KAVI:n Mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikköön kuuluu Mediataitokoulu, jolla on nettisivuillaan muun muassa mediakasvatukseen liittyvä tietopankki, tehtäväpankki, blogi sekä mediakasvatukseen liittyvä aineistohaku. Mediataitokoulu on ollut tämän opinnäytetyönkin kannalta erittäin hyödyllinen ja tärkeä toimija.

Yhtenä merkittävänä toteutuksena nostan esiin Kansallisen audiovisuaalisen instituutin koordinoiman Mediataitoviikon. Ensimmäinen Mediataitoviikko pidettiin vuonna 2013, ja vuonna 2017 sitä on suunnittelemassa ja toteuttamassa mukana jo noin 40 kansallista organisaatiota. Kyseessä on helmikuun toisella viikolla vuosittain järjestettävä mediataitoihin ja mediakasvatukseen liittyvä teemaviikko. Sen aikana käsitellään erilaisten mediakasvatukseen liittyvien materiaalien, kampanjoiden, tapahtumien ja tempauksien muodossa mediakasvatuksellisia aiheita eri puolilla Suomea niin kouluissa, päiväkodeissa, kirjastoissa ja nuorisotaloilla kuin erilaisissa harrasteryhmissäkin. (Mediataitokoulu 2016) Mediataitoviikko on esimerkki toteutuksesta, joka tuo mediakasvatuksellisen tarkoituksensa lisäksi hyvin eri toimijoita yhteen ja varmasti osaltaan selkeyttää mediakasvatuksen paikoin sekalaiseltakin tuntuvaan kenttään myös ammattilaisen näkökulmasta.

Siinä missä Kansallinen audiovisuaalinen instituutti Mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikköineen on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen valtion laitos, toimii mediakasvatuksen parissa myös yhdistyksiä, joista huomionarvoisena nostan esiin Mediakasvatusseuran. Mediakasvatusseura aloitti toimintansa jo vuonna 2005 ja se saa rahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Se saa tukea myös siihen nykyään kuuluvilta yli 50:lta yhteisöjäseneltä ja yli 200:lta henkilöjäseneltä. Mediakasvatusseura listaa tehtävikseen mediakasvatukseen liittyvän tiedot-

tamisen, tapahtumien järjestämisen, kehitys- ja julkaisutoiminnan harjoittamisen, yhteistyöhankkeiden toteuttamisen sekä erilaisten aloitteiden tekemisen. Mediakasvatusseura on aktiivinen toimija myös kansainvälisesti ja on mukana useissa eri verkostoissa niin pohjoismaiden, Euroopan, kuin YK:nkin tasolla. (Mediakasvatusseura 2017) Mediakasvatusseura päivittää nettisivuilleen aktiivisesti mediakasvatukseen liittyviä uutisia ja tapahtumia. Sivustolta löytyy myös erilliset osiot mediakasvatukseen liittyville materiaaleille, hankkeille ja julkaisuille. Mediakasvatusseuran toiminnasta on ollut erittäin suuri apu omassanikin mediakasvatukseen perehtymisessä. Esimerkiksi heidän ylläpitämistään materiaali-, hanke- ja julkaisuhauista on valtavasti hyötyä kaikille, jotka haluavat aiheeseen hieman tarkemmin tutustua.

Koululaitos, kirjastot ja nuorisotyö ovat myös vahvasti mukana edistämässä mediakasvatusta sekä kehittämässä lasten ja nuorten medialukutaitoa. Koulujen mediakasvatusta kehittämään on Opetushallituksen toimesta vuonna 2011 luotu Lapset ja nuoret mediaosallistujina -toimintaohjelma, jossa korostetaan sitä, että laadukas ja tavoitteellinen mediakasvatus vaatii punaisen langan ja kokonaisuuden jota seurata koko kasvatus- ja opetustyön läpi. Mediakasvatus ei siis voi toteutua laadukkaasti yksittäisiä ja irrallisia palasia kokoamalla. Perusopetuksessa mediakasvatus sekä lasten ja nuorten medialukutaidon kehittäminen nivoutuvat vahvasti yhteen muun sisällön kanssa etenkin äidinkielen, historian ja yhteiskuntaopin oppiaineissa. (Opetushallitus 2011, 5, 11-15) Vuonna 2016 käyttöön otetussa uudessa opetussuunnitelmassa korostetaan jälleen perinteisen lukutaidon laajentavaa monilukutaitoa, johon sisältyy medialukutaidon kannaltakin erittäin olennaiset erilaisten tekstien tulkitsemisen ja tuottamisen näkökulmat (Opetushallitus 2016).

Yksi näkyvä ja tärkeä mediakasvatuksen toteutus ja yhteistyön muoto on Sanomalehtiweek. Kouluhallitus suositteli kouluille jo 70-luvulla sanomalehden tilaamista, ja sen lukemisen tärkeyttä ja sanomalehtiopetusta eri muodoissaan on painotettu jo sieltä asti. 90-luvulla vakiintuneella Sanomalehtiweekilla tuotetaan erilaisia artikkeleita juuri lasten ja nuorten elämiin liittyen, joita voi hyvin käsitellä kouluissa. (Hankala & Linnakylä 2007) Vuoden 2017 sanomalehtiweekilla käsiteltiin tässä opinnäytetyössä valmistuvan menetelmänkin kannalta osuvasti ja ajankohtaisesti sitä, mihin sisältöihin lapset ja nuoret luottavat ja mikä

vaikuttaa käsitykseemme maailmasta ja siitä mikä on totta sekä painotettiin monipuolisesti erilaisiin näkemyksiin tutustumista (Sanomalehtien Liitto 2017).

Kirjastot ovat vakiinnuttaneet itseään lujasti 2000-luvun mediakasvatuksen kentälle. Kirjastot ja Suomen kirjastoseura ovat vahvasti mukana erilaisissa hankkeissa, julkaisuissa ja muissa mediakasvatuksellisissa toiminnoissa. He määrittävät nykyään strategiassaan yhdeksi merkittäväksi tehtäväkseen kansalaisten medialukutaitojen tukemisen. Kirjastojen toimintaa määrittävässä kirjastolaissa on jo 1998 voimaan tullessa versiossaan määritetty tavoitteeksi muun muassa edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen. (Mustikkamäki 2016, 83-85) Medialukutaito on yksi tärkeä taito ja kansalaisvalmius, joten tältä pohjalta mediakasvatuksen edistäminen on oikeastaan kuulunut jo pitkään myös kirjaston toimenkuvaan, ja yhä enenevissä määrin se kuuluu siihen 2000-luvun edetessä.

Nuorisotyössä mediakasvatus on vahvassa kytköksessä nuorten kohtaamiseen ja keskusteluun. Nuorten ammatillinen kohtaaminen vaatii kykyä spontaaniin, nuorten ajankohtaiset tarpeet ja kysymykset huomioivaan reagointiin, mille työn joustava, mukautuva ja avoin luonne luo hyvät edellytykset. (Pöyskö 2016, 151) Se, että nuoret eivät ole mediataidoiltaan yhtenäinen massa, tunnistetaan hyvin. Heillä on suuria eroja mediaosaamisessaan, mutta niin on myös nuorisotyöntekijöillä. Verkkonuorisotyön valtakunnallisen kehittämiskeskuksen, Verken, keväällä 2015 tekemässä, mediakasvatustakin sivuavassa, tutkimuksessa käy ilmi, että nuorisotyöntekijät kokevat pääsääntöisesti omat mediataitonsa hyväksi. Toisaalta, vaikka yli 900:sta tutkimukseen osallistuneesta nuorisotyöntekijästä 75% arvioi esimerkiksi oman mediakriittisyytensä hyvälle tasolle, niin kuitenkin vain alle puolet vastaajista kokivat taitonsa mediakasvatuksessa ja nuorten mediataitojen tukemisessa samalle tasolle (Mediakasvatusseura 2015, 2-3). Nuorten maailma on kuitenkin niin digitalisoitunutta ja mediakeskeistynyttä, että olisi mielestäni tarpeenmukaista kuroa nuorisotyöntekijöidenkin osaamista hie-man yhteen. Samasta tutkimuksesta (Mediakasvatusseura 2015, 7) käy ilmi, että vastaajilla on kyllä halu kehittyä nuorten kokonaisvaltaisessakin mediataitojen tukemisessa, mutta vain harvalla on vastaajien mukaan mahdollisuuksia työajalla kehittää osaamistaan, joka siten jää pitkälti vain omalle vastuulle. Tähän tulisi mielestäni kiinnittää erityistä huomiota ja tarttua kehittämiskohteena.

Pyrkimällä ajantasaistamaan nuorisotyön kentän ammattilaisten tietoja ja taitoja vastaamaan nykyisenlaisen, alati kehittyvän, digitalisoituneen informaatioyhteiskunnan asettamia vaatimuksia, taataan myös nuorille yhtäläisemmät mahdollisuudet saada kohdatulta ammattilaiselta asiantuntevaa tukea ja ohjausta esimerkiksi eri medioihin liittyvissä pohdinnoissa tai ongelmissa.

5 OPINNÄYTETYÖSSÄ KEHITETYN MENETELMÄN VAIHEET

5.1 Ideointi ja suunnittelu

Idea toiminnallisen opinnäytetyön tekemiseen lähti erilaisia opinnäytetyön aiheita pallotellessani. Yhdeksi aiheeksi yli muiden nousi itseäni henkilökohtaisestikin kiinnostava mediakasvatus ja etenkin sen medialukutaidon näkökulma. Muistelllessani Lahden nuorisopalveluiden nuorisotiedotuksessa tekemääni työharjoittelua, sain ideastani vahvan miellelyhtymän heidän valmistamiinsa toiminnallisiin menetelmiin, joista pidin työmuotona kovasti. Tutkimusten mukaan nuorten mediaosaamisessa on hyvin suuria eroja (Pöyskö 2016, 151), mikä ainakin minulle henkilökohtaisesti tarkoittaa sitä, että haluan jo tasapuolisuuden nimissä kuroa näitä eroja kiinni. En kuitenkaan ole niinkään huolissani nuorten teknisestä osaamisesta, vaan siitä, miten nuoret saadaan informaatiotulvan keskellä arvioimaan lukemaansa kriittisesti ja perustelemaan loogisesti ja järkevästi sen, minkä kokevat olevan totta. Tämä huoli toimi lähtökohtana sille, että tartuin aiheeseen ja lähdin viemään ideaani eteenpäin. Todennäköisesti huoleni syntymiseen aiheesta vaikutti myös se, että mediakasvatus on ollut viime vuosina niin paljon esillä ja siihen liittyviltä puheenvuoroilta, etenkin nuorisotyöstä kiinnostuneena ja alaa opiskelevana, on ollut vaikea välttyä. Lähestyin Lahden nuorisopalveluita kysymällä olisiko heillä tarvetta jonkinlaiselle opinnäytetyönä tehdylle menetelmälle nuorten mediakasvatukseen liittyen ja tuli ilmi, että tarvetta on.

Sovimme nuorisotiedotuksen työntekijän, eli työelämäohjaajani kanssa tapauksen, jossa kävimme läpi mahdollisen uuden mediakasvatusmenetelmän tarpeita. Sovelsimme ryhmäteknikkaa (Robson 2000, 193), jossa hyödynsimme

työelämäohjaajani asiantuntijuutta erilaisten toiminnallisten menetelmien suhteen. Hän on myös työskennellyt alalla yli 10 vuotta, joten hänen kokemuksensa ja tietämyksensä tulivat hyvään hyötykäyttöön jo menetelmän suunnittelun ideointivaiheessa. Olen myös itse ollut suunnittelemassa ja toteuttamassa menetelmää digitaaliseen pelaamiseen liittyen sekä tutustunut muihin Lahden nuorisopalveluiden menetelmiin, joten en ihan tyhjän päällä ollut itsekään. Päätimme jo ensimmäisen tapaamisemme aikana, että mediakasvatusmenetelmän olisi tarkoitus sopia Lahden nuorisopalveluiden jo olemassa olevien toiminnallisten menetelmien yhtenäiseen linjaan. Keskeisessä asemassa Lahden nuorisopalveluiden menetelmissä ovat fyysinen materiaali ja sen visuaalisuus, aiheiden ajankohtaisuus nuorten elämässä, realistisuus ja oikean elämän esimerkit sekä vuorovaikutteisuus, joten ne osaltaan määrittävät myös tätä menetelmää.

Mediaprässi tulisi vedettäväksi ensisijaisesti kahdeksaluokkalaisille nuorille, sillä juuri heille kohdennettua menetelmää ei Lahden nuorisopalveluilla vielä varsinaisesti ole ja he ovat otollinen ikäryhmä medialukutaidon ja -kriittisyyden kehittämiselle. Lahden nuorisopalveluiden menetelmiä vedetään ryhmille niin, että kouluryhmä, tai muu nuorten ryhmä, joko tulee paikalle fyysiseen tilaan, tai menetelmä viedään heidän luokseen. Tilana voi toimia esimerkiksi luokkahuone, nuorisotila, kirjasto tai muu tila, jossa voi vetää rastimuotoista toiminnallista menetelmää niin, että pienryhmien toiminta ja rastien samanaikainen pyöriminen toteutuu häiriöttömästi. Tilan pitää siis olla mielellään esimerkiksi 10 neliömetrin kokoushuonetta suurempi, jotta yhden rastin keskustelu ei häiritse merkittävästi toisen rastin toimintaa. Menetelmien aiheita käydään pienryhmien kanssa läpi keskustelun ja erilaisten keskustelua virittävien tehtävien kautta. Tavoitteena on saada nuoret oivaltamaan itse asioita havainnollistavien esimerkkien ja yhteisen pohdinnan ja näkemysten haastamisen avulla. Menetelmän ohjaajien tehtävänä on virittää keskustelua, kuljettaa aihetta eteenpäin, kertoa selkeästi mahdolliset tehtävänannot, toimia aiheen asiantuntijana sen verran mitä kukin menetelmä tai oma vastuualue vaatii, rohkaista nuoria tuomaan näkemyksiään esiin ja haastaa niitä erilaisilla näkökulmilla sekä hyväksyä erilaiset näkemykset ja toimia turvallisen toimintaympäristön edistäjänä. Tätä pohjaa ajatellen lähdimme yhdessä työelämäohjaajani kanssa pohtimaan menetelmän aiheita.

Menetelmän aiheet syntyivät niin, että istuimme työelämäohjaajani kanssa alas ja aloitimme aivoriihen. Mietimme mitkä ovat sellaisia aiheita ja asioita, joita koemme tarpeelliseksi yläasteikäisille vedettävässä mediakasvatusmenetelmässä käsitellä. Mediakriittisyys ja sananvapaus pomppasivat heti esiin tärkeinä teemoina ja käytännönläheisinä ihmisinä saimmekin aika nopeasti kasaan hyvältä ja kattavalta vaikuttavan rungon, johon olimme molemmat tyytyväisiä. Tästä alkoi menetelmän muotoutuminen, sisällön pohtiminen ja kehittäminen. Tietysti näin nopealla yleisestä ideoinnista siirtymisellä ideoiden toteutuksen suunnitteluun riskinä oli se, että jokin tärkeä aihe unohtui kokonaan. Menetelmän valmistumisen aikataulu oli kuitenkin työn tilaajan puolelta hyvin minun tarpeisiini ja opintojeni etenemiseen mukautuva, joten todennäköisyys sille, että työn edetessä menetelmän aiheet vielä tarkentuvat ja mahdollisesti vielä esille tuomattomat asiat tulevat hyvissä ajoin esiin, oli korkea.

Työskentely työelämäohjaajani kanssa oli todella mutkatonta ja helppoa. Koimme hyväksi sellaisen järjestelyn, että tapasimme tasaisin väliajoin ja kävimme läpi missä vaiheessa suunnittelua ja toteutusta olemme, sekä mitä seuraavaksi lähdetään pohtimaan ja tuottamaan. Tapaamisten aikana sovimme aina seuraavan tapaamisen ajankohdan, johon mennessä olin taas kehittänyt menetelmää yhdessä mietittyjen kehityskohtien ja seuraavien askelten suhteen eteenpäin. Yhdessä työelämäohjaajani kanssa arvioimme edistystä, teimme mahdollisia muokkauksia ja mietimme taas hommaa eteenpäin. Tapaamistemme välissä viestittelimme tarvittaessa myös sähköpostilla, eli vuoropuhelumme ja yhteistyömme toimi mielestäni oikein hyvin ja tarkoituksenmukaisesti, tukea ja apua oli saatavilla työelämäohjaajaltani aina tarvittaessa. Menetelmän materiaalikustannukset olivat todella vähäiset. Suunnitellun menetelmän rasteja varten tarvitsimme rastien aiheisiin ja tehtävien suorittamiseen liittyviä kuvia ja tekstejä. Tulimme siis tarvitsemaan oikeastaan vain tulostuspapereita ja laminointikalvoja, sekä pari kansiota ja muovitaskua, joiden sisään materiaaleja laitettiin. Laminoidut materiaalit kestävät hyvin käsittelyä ja paikasta toiseen kuljettamista, joten niitä ei tarvitse esimerkiksi rikkoutumisen vuoksi useinkaan uusia.

Myös menetelmän nimeäminen on sen tunnetuksi tekemisen, lähestyttävyyden helpottamisen ja tietynlaisen tuotteistamisenkin suhteen tärkeää. Kehittelimme yhdessä työelämäohjaajani kanssa monia vaihtoehtoja, joista parhaaksi valikoi-

tui Mediaprässi. Graafisesti huomattavasti minua lahjakkaampi työelämäohjaajani suunnitteli Mediaprässille myös logon. Nimi on linjassa Lahden nuorisopalveluiden muiden menetelmien nimien kanssa ja sopii hyvin esimerkiksi Raha-krampin, Dream Gamen ja Kesäduunibluesin joukkoon.

5.2 Menetelmä ja sen testaus

Mediaprässin ensimmäinen valmis versio koostuu koko ryhmän yhteisestä aloituksesta sekä neljän pienryhmän yhtäaikaaisesti kiertämistä neljästä toimintapistestä, joissa jokaisessa käsitellään yhtä neljästä pääaiheesta. Toimintapistettä käytetään yleensä myös nimitystä rasti. Lopuksi käsitellään vielä koko ryhmän yhteinen menetelmän yhteenveto ja purku.

Menetelmä on kahden oppitunnin, eli 90 minuutin, pituinen. Pienryhmien kiertämien neljän rastin pituus on 60 minuuttia, eli 15 minuuttia per rasti. Alun ja lopun yhteisille osuuksille on varattu yhteensä puoli tuntia aikaa, mitä voi jakaa osuuksien välillä tarpeen mukaan.

Kaikki neljä päärastia ovat käynnissä samaan aikaan, mikä tarkoittaa että jokainen pienryhmä suorittaa ne eri järjestyksessä, joten mitään loogista jatkumoa ei rastien välillä varsinaisesti ole. Yhtenevääisyyttä ja tietynlaista punaista lankaa rastien välillä korostaaksemme koimme työelämäohjaajani kanssa tärkeäksi luoda niille myös jonkin koko menetelmää yhteen sitovan tarkoituksen. Mediaprässille syntyi taustatarina medialukutaitonsa kanssa hukassa olevasta henkilöstä, joka tarvitsee menetelmään osallistuvalla ryhmällä apua ymmärtämään rasteilla käsiteltäviä aiheita. Jokainen pienryhmä saa menetelmän ajaksi mukaansa kulkemaan rastipassin, johon on tarkoitus kirjoittaa tälle kuvitteelliselle henkilölle neuvoja tai kiteytyksiä rasteilla käsitellyistä aiheista. Jokaisen rastin lopussa he asettuvat ikään kuin oppilaan asemasta opettajan asemaan ja auttavatkin näennäisesti itsensä sijaan menetelmän hahmoa.

Valmis menetelmä, eli Mediaprässi, jota lähdettiin ryhmille testaamaan, keskittyy medialukutaitoon ja mediakriittisyyteen. Käsiteltävät aiheet ovat klikkijournalismi, sananvapaus, tekijänoikeudet, eri uutislähteet ja kuvan vaikutus uutises-

sa. Klikkiuutiset toimii menetelmän aloitusrastina, joka käydään yhdessä koko osallistujien ryhmän kesken läpi. Tarkoitus on kevyellä aiheella asettaa tunnelma niille aiheille, joita menetelmässä vielä käsitellään.

Klikkijournalismi, klikkiuutinen, tai klikkiotsikko tarkoittaa, että uutisartikkelille on valittu erityisen houkutteleva, jopa harhaanjohtava, otsikko, jotta saataisiin mahdollisimman moni klikkaamaan sitä ja ohjautumaan artikkelin julkaisseelle sivustolle. Moni lukee ja jakaa erilaisia uutisia ja artikkeleita sosiaalisessa mediassa, esimerkiksi Facebookissa, jolloin artikkelista näkee pelkän otsikon, jonka perusteella kuluttajan on tehtävä valinta klikata, tai jättää klikkaamatta - toisin sanoen, joko ajautua artikkelin julkaisseelle sivustolle tai ei.

Uutisartikkeleiden lukeminen painottuu yhä enemmän internetiin, mikä tarkoittaa sitä, että eri uutissivustot joutuvat kilpailemaan lukijoista. Uutissivustojen ylläpitäminen ei ole ilmaista, joten samalla lailla kuin painettuihin lehtiin, myös internetin uutissivustoille hankitaan erinäisiä mainostajia, jotka maksavat uutissivustolle mainostensa näyttämisestä. Mitä enemmän lukijoita, sitä enemmän myös mainostuloja, joten eri julkaisijoiden välinen kilpailu sivunäytöistä on tietenkin kovaa. (Mediataitokoulu 2014, 3)

Klikkiotsikoiden yleistymisen on herättänyt jonkin verran keskustelua ja kannanottoja, esimerkiksi Facebookiin on perustettu Klikinsäästäjä niminen sivu, jonka ylläpitäjän kirjoittama kuvaus sivusta menee näin: "Älä tuhlaa aikaasi huonoon journalismiin. Klikinsäästäjä paljastaa, mitä uutisotsikossa ajetaan takaa. Klikkaamme, jotta sinun ei tarvitsisi." Sivun ideana on siis jakaa seuraajilleen jonkin julkaisun toimittajan artikkelille valitsema otsikko, joka ei kerro uutisen keskeistä sisältöä, tai johtaa jopa harhaan, ja lisätä keskeinen ja totuudenmukainen sisältö sen yhteyteen, jotta lukijan ei tarvitse itse klikata sitä selvittääkseen mistä on kyse. Tämän kaltaisen klikkiuutisten vastustuksen taustalla vaikuttaa vahvasti Julkisen sanan neuvoston asettamat journalistin ohjeet, joiden mukaan otsikon pitäisi vastata uutisen sisältöä ja se ei saisi johtaa lukijaa harhaan (Julkisen sanan neuvosto 2014), mitä klikkiuutiset monesti tekevät. Klikinsäästäjästä on maaliskuussa 2017 tykätty Facebookissa lähes 200 000

kertaa, joten mistään ihan huomaamattomasta ja mitättömästä ilmiöstä ei netti-uutisten seuraajienkaan yhteydessä ole kyse.

Menetelmän johdannossa, yhteisellä aloitusrastilla käydään nuorten kanssa läpi, mitä klikkiuutisointi tarkoittaa ja havainnoidaan esimerkkien avulla, minkälaisia klikkiotsikoita nettiartikkeleita selatessa mahdollisesti tulee vastaan. Kun käsite on tehty kaikille tutuksi, näytetään esimerkkiuutinen klikkiotsikolla varustettuna ja mietitään sille yhdessä Journalistin ohjeiden mukainen otsikko, jossa ei liioitella, eikä johdeta harhaan. Seuraavaksi tehdään toisinpäin, eli keksitään uutisen keskeisen sisällön kertovalle otsikolle klikkiotsikko. Työn tilaajan kanssa yhteisymmärryksessä lisäsimme aloituksen kokonaisuuteen myös näkökulman uutisen läheisyydestä ja siitä, miten empatiamme ja huolestamme esimerkiksi maanvyöryn uhreja kohtaan vaihtelee, riippuen siitä, kuinka lähellä itseä kyseinen tapaus sattuu. Tätä aihetta kuvastamaan löytyi kätevästi myös klikkiuutinen, joka oli muotoiltu niin, että lukija käsittää Helsinkiin tulevan kaupunkiskoottereita, mutta artikkelin avattuaan paljastuu, että ne tulevat Berliiniin, jolloin luonnollisesti lukijan into ja mielenkiinto hiipuu, sillä asia ei kosketakaan niin läheisesti itseä.

Aloitukseen valittiin tarkoituksella juuri klikkiotsikot, sillä se on melko kevyt ja leikkisä aihe. Klikkiotsikot saavat osakseen monenlaisia eri reaktioita aina suuresta ärsytyksestä huvittuneisuuteen asti ja tuovat monelle uutismedian kuluutukseen jopa toivottavaakin vaihtelua ja kevyempää näkökulmaa, vaikka se journalistisen etiikan rajoja silloin tällöin koetteleekin. Myös tämä näkökulma on tuotava rastilla esiin, jotta klikkijournalismia ei demonisoida liikaa ja näytetään asiasta myös toinen puoli ja näkemys. Tämän yhteisen aloitusrastin jälkeen ryhmä jaetaan neljään pienryhmään, jotka kiertävät neljä samaan aikaan käynnissä olevaa päärastia läpi.

Sananvapaus on tämän kaltaiseen menetelmään selkeä valinta, sillä se ja vapaa media liittyvät erittäin olennaisesti toisiinsa. Suomen perustuslakiin kirjatun sananvapauden määritelmän mukaan jokaisella on sananvapaus, mikä tarkoittaa, että jokaisella on oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä (Suomen perustuslaki 1999, 12§). Absoluuttiselle sananvapaudelle on kuitenkin tiettyjä lain määrittä-

miä rajoitteita, sillä jotkin mielipiteen ilmaisut voivat olla ristiriidassa rikoslain pykäliden kanssa. Tällaisia pykäläitä ovat esimerkiksi kunnianloukkaus ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan. (Karppinen ym. 2015, 47) Vielä joitain vuosia sitten sananvapaus nousi käsitteenä verrattain usein tapetille jonkun jouduttua ongelmiin luultuaan toimivansa sananvapauslain määrittämien rajojen sisällä. Sananvapauteen vedoten saatettiin sanoa ihan mitä vaan, sillä tietoisuus siitä, että sananvapaus ei kata esimerkiksi kiihottamista kansanryhmää vastaan, ei ollut vielä sillä tasolla mitä se on nykyään. Ylilyöntien ilmaannuttua sananvapauden määritelmää nostettiin mediassa esiin ja paremmin kansan tietoisuuteen. Omien havaintojeni perusteella sananvapautta aletaan jo nykyään ymmärtää paremmin.

Sananvapaus-rasti alkaa aiheeseen johdattelevalla keskustelulla. Ohjaaja kysyy pienryhmältä heidän näkemystään sananvapaudesta ja kysyy onko jotain mitä ei ehkä kannata sanoa ja ovatko osallistujat esimerkiksi kuulleet joistain tapauksista, missä sananvapautta olisi käytetty mahdollisesti väärin. Rastin ohjaaja myös avaa sananvapauden määritelmää, mitä se tarkoittaa, mitä siihen sisältyy ja mitä ei.

Tämän aiheeseen virittäytymisen jälkeen käydään osallistujien kanssa läpi sananvapauden kanssa ristiriidassa olevia rikoslain pykäläitä. Tätä varten on etukäteen valmistettu kansio, josta osallistujat voivat itse omin silmin nähdä ja lukea pykäläitä. Seuraavilla kansion sivuilla on esimerkkejä oikeassa elämässä sattuneista tapauksista, kuten tutunsa Facebook-sivulle luvatta menneen ja niitä loukkaavasti muokanneen kunnianloukkaussyyte, joka pääsi vuonna 2015 uutisiin asti. Osallistujien tehtävänä on lukea esimerkkitapauksia ja yhdessä miettiä ovatko ne sananvapauden kanssa ristiriidassa ja löytyykö niille mahdollisesti jokin rikosnimike aiemmin luettujen pykäliden joukosta ja mitä seurauksia siitä on mahdollisesti tullut. Tämä rasti ja se, mitä sananvapaus tarkoittaa ja miksi siihen ei sisälly esimerkiksi muiden ihmisryhmien solvaaminen toivottavasti muistuu mieleen tarpeen vaatiessa.

Tekijänoikeudet ovat läsnä oikeastaan jokaisen sosiaalista mediaa ja joukko- viestimiä käyttävän arjessa, sillä kaikkialla tulee vastaan esimerkiksi kuvia, joiden ottajilla on lähtökohtaisesti tekijänoikeudet niihin - muusta sisällöstä puhu-

mattakaan. Teknologinen kehitys on tehnyt tekijänoikeuksien tulkinnasta ja soveltamisesta entistä vaikeampaa ja monesti aiheeseen törmätessään huomaa-kin raapivansa päätänsä erilaisten vaikealta tuntuvien termien ja tulkintojen suhteen. (Alén-Savikko 2015, 176)

Tekijänoikeus-rastilla pureudutaan tekijänoikeuksiin ja omaan sisällöntuottamiseen. Tänä päivänä lähes jokaisella 14-vuotiaalla on oma älypuhelin, joka kulkee mukana paikasta toiseen (Merikivi, Jani & Myllyniemi & Salasuo 18). Oman sisällön tuottaminen esimerkiksi videopalvelu Youtubeen on huomattavan helppoa, nopeaa ja suosittuakin. Myös kuvan ottaminen onnistuu tämän päivän teknologian ansiosta suurimmalta osalta nuorista vain sekunneissa. Tämänkin mahdollisuuden mukana tulee myös vastuuta siitä, mitä kuvaa ja missä.

Rasti aloitetaan aiheeseen johdattelevalla keskustelulla, jossa mietitään yhdessä mitä tekijänoikeus tarkoittaa. Lähtökohtaisesti tekijänoikeus tarkoittaa sitä, että jokaisella on yksinoikeus määrätä siitä, miten hänen teostansa, esimerkiksi tekemäänsä musiikkikappaletta tai ottamiensa valokuvia, käytetään. Tekijänoikeus syntyy jo siinä vaiheessa, kun teos tehdään, eli sitä ei tarvitse teokselleen erikseen hakea tai ostaa. Laadullisia vaatimuksia ei ole, eli vaikka jokin teos ei toisen silmään tai korvaan olisi yhtä hieno tai hyvä kuin jokin muu, niin sen tekijällä on silti aivan yhtäläiset oikeudet päättää teoksensa käytöstä. (Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry 2014, 2-3)

Tämä voi olla tekijänoikeuksien tulkitsemisen osalta haastava rasti ohjata, sillä tekijänoikeudet ovat melko monimutkainen asia ja vaativat yllättävänkin laajaa perehtymistä, jotta on valmis vastaamaan uskottavasti aiheesta mahdollisesti herääviin kysymyksiin. Tarkoitus ei ole kuitenkaan sen suuremmin sukeltaa termiviidakoon ja eri lainpykälien monimutkaiseen maailmaan, vaan pitäytyä hieman yksinkertaisemmassa muodossa.

Videokameroiden hurjan yleistymisen, kuvaamisen helpottumisen ja esimerkiksi oman elämänsä kuvaamisen ja Youtubessa julkaisemisen, eli Tubettamisen, räjähdysmäisen kasvun ja suosion myötä on tärkeää opastaa nuoria vastuulliseen kuvaamiseen, mistä päästäänkin rastin ensimmäiseen osuuteen. Rastin ensimmäisen osuuden materiaalina on kuusiruutuinen sarjakuva, jossa seikkai-

levä hahmo kuvaa videota videopalvelu Youtubeen. Jokaisessa ruudussa tapahtuu jokin videon kuvaamisen ja julkaisun kannalta huomionarvoinen asia. Tarkoitus on antaa ryhmän lukea sarjakuva läpi ja sen jälkeen käydä ruudut yksitellen läpi ja miettiä mitä nämä huomionarvoiset asiat ovat. Ruuduista löytyy tekijänoikeuden alaisen musiikin soittaminen videolla, videolle haluamattoman luokkakaverin tarkoituksellinen kuvaaminen ja julkaiseminen, aidatulla kotipihalla ruohoa ajavan henkilön kuvaaminen, yksityisen asunnon sisällä häääävän murtovarkaan kuvaaminen ikkunasta, toisen henkilön ottaman ja julkaiseman maisemakuvan käyttäminen omilla sivuillaan ilman lupaa sekä kiusallisen videomateriaalin julkaisu ilman siihen liittyvän osapuolen lupaa. Ohjaajan on tarkoitus olla ennalta perehtynyt materiaaliin ja osata kertoa esimerkiksi kotirauhasta, jonka piiriin kolmannessa kuvassa ruohoa ajava henkilö kuuluu ja jota ei näin ollen saa ilman lupaa kuvata.

Toinen tämän rastin osuus on totta vai tarua -kortit. Ohjaajalla on kortteja, joissa lukee eri väittämiä. Väittämä voi olla esimerkiksi "saan tehdä omistamastani cd-levystä kopion ystävälleni", minkä ryhmä toteaa olevan joko totta tai tarua. Oikean vastauksen jälkeen ohjaaja, ajan sallimissa rajoissa, kertoo ryhmälle, että tähän liittyy asetus yksityiseen käyttöön kopioimisesta mikä tarkoittaa, että esimerkiksi ostamastaan, tai vaikka kirjastosta lainaamastaan cd-levystä saa tehdä yksityiseen käyttöön, eli itselleen, perhepiiriin tai ystävälleen, muutamia kopioita. Tietokoneohjelmia ja -pelejä tämä asetus ei koske, eli niitä ei ole sallittua kopioida. Myöskään yleiseen jakoon, esimerkiksi internetin vertaisverkkosivustoille, ei omistamiaan cd-levyjä ole sallittua ladata, eikä mahdollisia kopiosuojauksia saa purkaa. (Tekijänoikeus.fi 2017) Väittämä-osuus tulee vasta toisena, sillä eri väittämiin ja niiden pohtimiseen ryhmän kanssa voi kulua huomattavasti koko 15:tä minuuttia pidempikin aika. Rastia varten on tehty valmiiksi yhdeksän kysymystä joista kaikkia ei useimmiten varmastikaan ehdi käsittelemään. Ensimmäisenä käsiteltävä nuorten oma sisällöntuottaminen ja vastuullinen kuvaaminen ovat rastin tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä. Tällä rastilla saattaa tulla helposti vastaan sellaisiakin kysymyksiä ja pohdintoja, joihin ohjaaja ei välttämättä tiedä vastausta. Silloin kannattaa muistuttaa osallistujia siitä, että kyseessä on monimutkainen aihe ja jos se kiinnostaa vielä rastilla raapaistua enemmän, niin esimerkiksi www.tekijänoikeus.fi on luotettava ja ajantasainen sivusto tutkia aihetta vaikka itsekseenkin.

Seuraavan rastin aiheena on **eri uutislähteet**, missä on tarkoituksena pohtia keinoja tiedon luotettavuuden arviointiin. Ihmisen luonteeseen kuuluu samalla tavalla ajattelevien ihmisten kerääminen ympärilleen. Siitä, että mielellään verkostoituu samanhenkisten kanssa, voi seurata, että kanssakäyminen koostuu vain samanhenkisistä mielipiteistä ja näkemyksistä. Monipuolinen keskustelu ja erilaiset näkökulmat asioihin voivat puuttua kokonaan. Kuitenkin, jotta erilaisia aiheita voi syvällisesti ymmärtää, pitää ottaa huomioon ja käsitellä myös eriäviä mielipiteitä ja näkemyksiä. (Mediataitokoulu 2014, 4) Rastin alussa ohjaaja kysellee hieman mistä ja minkälaisia uutisia nuoret lukevat. Alun tunnelman viritämisen jälkeen osallistujat asettavat eri uutislähteitä luotettavuusjanelle sen mukaan miten luotettavina he niitä pitävät. Tehtävän uutislähteiksi on valittu kymmenen mahdollista lähdettä nuorelle kuulla tai lukea uutinen, muun muassa Yle, Iltalehti, MV-lehti ja äidiltä kuultu tieto. Niin sanottuja omasta mielestään oikeita vastauksia tai muuta johdattelua ohjaajan ei ole tarkoitus antaa, vaan tarkoitus on haastaa nuoria esimerkiksi kysymällä miksi he kokevat X:n luotettavammaksi kuin Y:n.

Seuraavaksi mietitään keinoja luotettavan uutisen erottamiseen epäluotettavasta. Lukuisat eri tahot ovat eri yhteyksissä julkaisseet ohjeistuksia uutisen luotettavuuden arviointiin ja niiden sisällöt ovatkin tietysti hyvin paljon toistensa kaltaisia. Tähän menetelmään valitsin esimerkiksi Lännen Median osakaslehdissä lokakuussa 2015 julkaistun "Näin tunnistat onko uutinen totta vai tarua" -listauksen (Romppainen 2016, 23). Siihen on listattu seuraavat viisi kohtaa, joiden tarkastelu auttaa arvioimaan uutisen luotettavuutta: 1. Kuka on kirjoittanut uutisen? Vakavasti otettavalla uutissivustolla mainitaan aina jutun toimittajan oikea nimi, sillä faktojen takana pitäisi pystyä seisomaan. 2. Onko sivustolla kerrottu, kuka sitä julkaisee? Sivustolta pitäisi myös olla löydettävissä sen julkaisija, jolla on viime kädessä vastuu sen sisällöstä. 3. Ovatko muut tiedotusvälineet uutisoineet asiasta? Jos jostain tapahtumasta uutisoi vain jokin yksi lähde, eivätkä muut uutisoijat tartu juttuun mitenkään, niin todennäköisyys sille, että juttu on esimerkiksi pelkkää kuulopuhetta, nousee. 4. Mihin lähteisiin uutisessa viitataan? Jos esimerkiksi jutussa esitetyille tilastoille ei ole mainittuna tai saatavilla minkäänlaisia lähteitä, niin niitäkin tulee tarkastella erityisellä varovaisuudella. Jos lähde löytyy, niin kannattaa tarkistaa onko taustalla asiantuntijuutta ja onko sen suhde uutiseen neutraali. 5. Mitä muuta sivustolla on? Uu-

tisoidaanko siellä neutraalisti myös muista aiheista, vai keskittyykö se mahdollisesti propagandan omaisesti vain yksisuuntaiseen tietoon? Löytyykö selvästi keksittyjä uutisia? Onko havaittavissa jokin tietty agenda, jota sivusto ajaa? Sivuston yleisluonnetakin tarkastelemalla voi selvitä jo paljon.

Kun tämä ohjeistus on käyty läpi, seuraa vielä viimeinen osuus, jossa pääsee kokeilemaan rastilla käsiteltyjä asioita käytännössä. Osuuteen on valmisteltu kaksi artikkelia, joista toinen on tehty yksinkertaiseksi, oikeaksi ja totuudenmukaiseksi artikkeliksi parsakaalista ja sen terveysvaikutuksista. Siinä on nähtävillä julkaisija, toimittaja sekä lähteet, ja jos googlettaa aiheen, on siitä helposti löydettävissä useita luotettavia artikkeleita, jotka tukevat myös tätä.

Toinen artikkeli liittyy tupakkaan ja se on tehty niin, että siitä on huomattavissa muutamia epäkohtia luotettavuuden suhteen. Artikkelissa väitetään tehneen testiryhmän avulla tutkimusta tupakoinnin hyödyistä ja saaneen siitä tupakointia puoltavia tuloksia. Artikkelin yhteydessä näkyy banneri, jossa lukevan nimen googletettuaan saa selville kyseessä olevan tupakkayhtiö. Jutun kirjoittajaksi on merkitty Joe Camel, joka on kyseisen firman maskotti ja joka esiintyy myös artikkelin kuvituskuvassa savuke suussaan. Mitään lähteitä mainittuihin tutkimustuloksiin, tai mihinkään muuhun, ei ole saatavilla, joten koko juttu vaikuttaa kaikesta päätellen joko vitsiltä, mainokselta tai yksittäisen henkilön mielipiteeltä.

Nämä kaksi artikkelia siis luetaan läpi ja mietitään voiko niihin luottaa, vai ei, ja mitkä seikat mitään näkökantaa puoltavat. Apuna voi käyttää aiemmin käsiteltyä Lännen Median "Näin tunnistat onko uutinen totta vai tarua" -listaa. Ohjaajan on hyvä myös muistuttaa, että kuka tahansa voi halutessaan ylläpitää internet sivustoa ja kirjoittaa sinne kaikkea uutisen, mainoksen, satiirin, propagandan ja salaliittoteorian väliltä, joten pieni lähteiden ja faktojen tarkistus on usein varsinkin uutisen tai artikkelin todenperäisyyttä epäillessään paikallaan.

Valitsin näiden rastia varten keksittyjen artikkelien aiheet tarkoituksella melko neutraaleiksi, sillä yritän välttää kaikenlaista mielipiteen ohjailua ja valmiiden vastausten tarjoamista. Paras menetelmä on mielestäni sellainen, joka tarjoaa osallistujalle hyödyllisiä työkaluja omaan oivaltamiseen ja sitä kautta auttaa nuorta oman maailmankuvansa muodostamisessa, eikä vain tarjoa valmiiksi pureskeltua mallia muottina johon asettua.

Seuraavan rastin aiheena on **kuvan vaikutus uutisessa**. Rastilla pohditaan miten kuvaa rajaamalla tai muokkaamalla voidaan muuttaa sen välittämää viestiä ja vaikuttaa lukijaan. Rastilla on kolme eri osuutta. Ensimmäisenä luetaan uutinen pop-tähti Justin Bieberistä. Kyseessä on kahden vuoden takainen juttu, jossa Bieber pyytää anteeksi tekemiänsä typeryyksiä. Tästä uutisesta on kuitenkin poistettu kuvituskuva, ja jutun luettuaan ryhmälle annetaankin neljä toisistaan hyvin paljon poikkeavaa kuvaa Justin Bieberistä. Yksi on neutraali ja onnistunut, kameraa varten otettu kuva Bieberistä muutamaa vuotta nuorempana. Toisessa kuvassa hän ilmeisesti taistelee paparazzia vastaan, samalla kun kuvassa oleva toinen henkilö yrittää mahdollisesti rauhoitella häntä. Kolmannessa kuvassa Bieber näyttää sylkäisevän faniensa päälle parvekkeelta, ja neljännessä kuvassa hän itkee liikuttuneena keikallaan. Ryhmältä kysytään, mikä kuva heidän mielestään sopisi parhaiten uutiseen, jossa hän pyytää anteeksi. Kuvan valittuaan ja perusteltuaan, ohjaaja vaihtaa kuvan johonkin toiseen, esimerkiksi itkevästä Bieberistä riehuvan ja kysyy kumman puolella sympatiat todennäköisesti ovat ja mitä mieltä ryhmä on siitä, onko kuvan valinnalla merkitystä uutisen vastaanottajan suhtautumiseen.

Justin Bieberin anteeksipyyntö on kevyt aloitus aiheelle ja seuraavaksi käsitelläänkin kuvaa sotilaista. Kyseisessä kuvassa näkyy mahdollisesti sodassa kiinniotettu, maassa istuva mies, jonka kummallakin puolella on sotilas taisteluvälineissä. Toisella on kädessään vesipullo, josta hän kaataa istuvan miehen suuhun ja toisella puolella olevan sotilaan vieressä näkyy kuvan ulkopuolella seisovan sotilaan ase, joka kuvakulmasta johtuen vaikuttaisi osoittavan istuvaa miestä. Tarkoituksena on peittää kuvasta toinen sotilas istuvan miehen vierestä, jolloin kuva muuttuu radikaalisti. Jos peittää kuvan oikeasta laidasta vettä juottavan sotilaan, jää jäljelle kärsivän näköinen vanki, jota osoitetaan aseella päähän, kun taas jos peittää kuvan vasemmalla puolella olevan sotilaan ja aseensa, jää jäljelle pelkkä veden juottaminen.

Mietitään voivatko esimerkiksi sodan eri osapuolet tilanteesta uutisoidessaan käyttää jopa samaa alkuperäistä kuvaa oman puolensa eduksi. Jos maassa istuva henkilö on vangittu viereisten sotilaiden toimesta, niin voiko vangitun puoli saada kuvan näyttämään mahdollisesti totuutta huonommalta. Samoin mietitään viereisten sotilaiden kannalta. Saadaanko tilanne vaikuttamaan rauhan-

omaisemmalta ja humanimmalta, jos rajataan kuvasta ase pois niin, että pelkkä veden juottaminen näkyy. Pohditaan, voiko samaa kuvaa rajaamalla saada jopa aivan päinvastaisia uutisotsikoita.

Kolmantena osuutena on Lahden nuorisopalveluilla valmiina ollut materiaali, jossa on eri julkisuuden henkilöiden kuvia ja erilaisia taustoja, tilanteita ja maisemia, joihin heidät voidaan sijoittaa. Tarkoituksena on laittaa esimerkiksi Vladimir Putin samaan kuvaan panssarivaunun kanssa ja miettiä minkälaisen uutisen siitä voisi saada aikaiseksi. Toisaalta hänet voidaan myös sijoittaa rauhalliseen metsämaisemaan. Tässä pääsee käyttämään mielikuvitusta ja keksimään villejäkin teorioita ja skenaarioita, joissa opitaan, että henkilön sijoittaminen tiettyyn ympäristöön ruokkii aina tietynlaisia mielikuvia.

Kun jokainen pienryhmä on kiertänyt kaikki neljä rastia läpi, on viimeisenä osuutena vielä koko ryhmän yhteinen **menetelmän purku**, jossa yksinkertaisesti tehdään läpikäydystä Mediaprässistä pieni yhteenveto ja kartoitetaan hieman porukan tunnelmia. Pienryhmät ovat jokaisen rastin lopuksi kirjoittaneet mukana kulkeneeseen rastipassiin rastin keskeisen viestin, sisällön, tai muun parhaaksi näkemänsä asian. Tarkoitus on purussa käydä nämä passit läpi niin, että jokainen pienryhmä lukee mitä ovat kustakin rastista passiin kirjoittaneet. Tällä muistutetaan vielä lopuksi kaikille mieleen jokaisen rastin pääpointit ja tuodaan menetelmä yhteiseen päätökseen.

Työn tilaaja halusi, että menetelmässä käsitellään jollain tasolla myös kauneusihanteita. Omaa, viidettä rastia, siitä ei oikeastaan kannattanut tehdä, eikä sitä oikein voinut aikataulullisista syistä mahdollistaa minkään toisen rastin sisäänkään. Päädyimme siihen lopputulokseen, että jaamme menetelmän purun yhteydessä ryhmälle vielä mukaan pienet lappuset, joissa on kaksi QR-koodia, joiden takaa paljastuu videoita siitä, miten mallien ja julkkisten kuvia käsitellään kuvankäsittelyohjelmilla, jotta heidät saadaan näyttämään virheettömiltä. Pointtina se, että kukaan ei ole täydellinen ja virheetön. Hekin, joita nuoret saattavat ihailla ja katsoa ylöspäin, joutuvat joskus rankan kuvamanipuloinnin kohteiksi, jotta heidät saadaan mahdutettua paikoin epärealististenkin kauneusihanteiden sisään.

Kävimme testaamassa Mediaprässiä Ahtialan yläasteen kahdeksannella luokalla. Minun lisäkseni sitä oli ohjaamassa 4 henkilöä. Minä vedin menetelmän yhteiset, koko ryhmän väliset osuudet, sekä yhden neljästä samaan aikaan pyörivästä rastista. Lopuille ohjaajille jäi vastuu jäljellä olevista kolmesta samanaikaisesta rastista. Lisäksi yksi henkilö tarkkaili kelloa ja huolehti siitä, että rastien vetäjät olivat perillä ajankulusta. Meillä oli käytössämme reilun kokoinen luokahuone sekä koulunuorisotyöntekijän oma tila, joihin saimme rasteja kiertävät neljä pienryhmää sovitettua niin, että ryhmien keskustelut ja työskentely eivät häirinneet toisia ryhmiä. Luokan oppilaat olivat todella rauhallisia, mikä oli ensimmäiselle menetelmän testaukselle hyvä juttu, sillä varsinaisen rutiinin menetelmän suhteen vielä puuttuessa täytyy esimerkiksi ajankäyttöön kiinnittää erityistä huomiota. Eri pisteet, joilla kukin ohjaaja veti omaa rastiansa, pysyivät paikallaan ja nuorten pienryhmät kulkivat aina edellisen rastin loputtua seuraavalle, ohjaajan osoittamalle rastipisteelle, kunnes kaikki neljä rastia olivat käyty läpi. Nuoret istuivat tuoleille pöytäryhmän, jossa ohjaaja heitä odotti, ääreen, ja kaikkien istuuduttua ohjaaja aloitti rastin esittelemällä sen aiheen. Rastilta toiselle kulkeminen tuntui toimivan nopeasti, rauhallisesti ja ilman mitään ylimääräistä ihmettelyä tai törmäilyä.

Ensimmäisen menetelmän testauksen jälkeen tunnelma oli kaiken kaikkiaan oikein hyvä ja tyytyväinen. Osassa rasteista totesimme sen, mitä alun perin olimmekin ennustaneet, eli 15 minuuttia voi ryhmästä riippuen olla todella lyhyt aika. Se, että jollain rastilla on enemmän materiaalia, kuin mitä useimpien ryhmien kanssa ehtii käsitellä, on hyvä, mutta myös hieman huono asia. Hyvän siitä tekee se, että ei tarvitse väkisin keksiä lisää puheenaihetta ja yrittää pitkitää asiaa, vaan on jotain laadukasta ennalta suunniteltua, mihin turvautua jos ryhmä on nopea käsittelemään aihetta. Toisaalta kun on suunnitellut jotain, minkä kokee hyväksi ja tärkeäksi, jopa osaksi rastin sisäistä loogista jatkumoa, niin sen kaiken myös toivoisi ehtivän tulla käsiteltäväksi. Työn luonteesta johtuen jokainen menetelmän veto on kuitenkin aina hiukan erilainen, joten tämäkään seikka ei päässyt yllättämään. Tarkoitus on myös käydä ohjaajien kanssa esiin nousevia, huomionarvoisia seikkoja läpi ja hienosäätää menetelmää aina tarpeen vaatiessa.

5.3 Tulokset ja arviointi

Menetelmän arviointi läpi koko sen valmistamisen prosessin, mutta myös sen käyttöönoton jälkeen on tärkeää, jotta saadaan selvyyttä siitä, vastataanko kohderyhmän tarpeisiin, toimiiko tässä tapauksessa Mediaprässi niin kuin on suunniteltu ja voidaanko Mediaprässiä tehdä paremmaksi (Robson 2000, 27). Kohderyhmän medialukutaidon ja -kriittisyyden kehittymistä on vaikea arvioida. Anniina Lundvall (2012, 12) on lähestynyt asiaa rahoituksen näkökulmasta ja toteaa medialukutaidon mittaamisen olevan hankalaa. Mistä tiedämme miten paljon menetelmään osallistuvan medialukutaito kehittyy, vai kehittyykö ollenkaan? Vaikuttaako esimerkiksi jonkin uuden materiaalin tuottaminen rahoittajan näkökulmasta hyödyllisenä, jos sen tuloksia on hankala mitata? Mediakasvattajat joutuvat mielestäni nojaamaan jonkin verran myös pelkkään uskoon ja toivoon siitä, että kohderyhmän taidot kehittyvät. Se, minkälaisena kohderyhmä kokee menetelmän, sen eri aiheet ja yleisen hyödyllisyyden, voi toimia yhtenä indikaattorina myös sen vaikuttavuudesta kohderyhmään. Tätä voi yrittää esimerkiksi Mediaprässin tapauksessa kartoittaa palautteen keräämisellä.

Keräsimme ensimmäiseltä testiryhmältä menetelmän jälkeen nopeasti lyhyen, vapaamuotoisen palautteen. Menetelmän ympärillä ei tuntunut olevan yhtään löysää aikataulun suhteen, vaan nuorilla oli jo opettajan johdolla kiire seuraaviin seikkailuihin. Jaoimme kuitenkin osallistujille Post-it laput, joihin he saivat kirjoittaa fiiliksiään Mediaprässistä. Kyseessä oli strukturoimaton palautekysely, jossa tavoitteena on usein saada käsitystä siitä, minkälaisena kohderyhmä kokee toiminnan, ja muodostaa yleiskäsitystä toiminnan onnistumisen suhteen (Robson 2000, 136). Kuten odotettua saattoi olla, arvioitiin tässä pikapalautteessa menetelmä kaiken kaikkiaan ”ihan hyväksi”. Mitään erityisiä huomioita tai toistuvaa kritiikin kohdetta emme palautteessa havainneet, mikä on kiireen ja palautteen strukturoimattomuuden huomioon ottaen ihan ymmärrettävää. Pistinkin siis korvani taakse huomion, että ensi kerralla palautetta kerätessäni teen valmiin lomakkeen ennalta mietityillä kysymyksillä, jotta saan paremmin ongittua tietoa juuri niistä asioista, joista haluan tietää ja vältän koko menetelmän niputtamisen ”ihan hyvä” -palautteen alle. Tämä kysely kuitenkin osoitti mielestäni, että menetelmä ei ole ainakaan tämän nuorten ryhmän mielestä epäonnistunut, mikä tuki omia ohjaajaporukkamme ensimmäisen menetelmän testauksen jälkeisiä

positiivisia fiiliksiämme. Aikataulun ja kiireen suhteen en usko oikeastaan mitään taikakeinoja olevan. Viimeinen osuus, eli purku on se, jota yleensä kiireen tullen vauhditetaan ja jonka ajasta helpoiten saa siirrettyä aikaa palautteen keräämiselle. Siihen, kuinka kiire menetelmään osallistuvalla ryhmällä on sen loppumisen jälkeen, on vaikea vaikuttaa, joten voi vain toivoa, että palautteenkin antamiseen jaksetaan vielä keskittyä. Toivottavaa olisi, että menetelmän jälkeen nuorilla olisi välitunti, niin kiire esimerkiksi seuraavalle oppitunnille olisi pienempi.

Helmikuussa 2017 järjestetyn valtakunnallisen mediakasvatuksen teemaviikon, Mediataitoviikon, aikana Lahden nuorisopalvelut kävi vetämässä Mediaprässin Lahden kaupunginkirjastossa Lahden kristillisen koulun yhdeksännelle luokalle. Laadin heitä varten yksinkertaisen puolistrukturoidun kyselylomakkeen, jonka ryhmä menetelmän loppuksi täytti. Puolistrukturoituun palautelomakkeeseen voi yhdistellä tarkkoja, kvantitatiivista palautetta tuottavia kysymyksiä, sekä avoimempia, mahdollisesti kvalitatiivista palautetta tuottavia kysymyksiä (Robson 2000, 136-141) Lomakkeessa oli neljä väittämää:

1. Mediaprässi oli kiinnostava
2. Rastien aiheet olivat mielestäni tärkeitä
3. Sain rasteilta uutta tietoa
4. Rastien vetäjät olivat osaavia

Väittämien yhteydessä oli neljä vastausvaihtoehtoa, joista merkittiin omasta mielestään totuudenmukaisin. Vastausvaihtoehdot olivat: samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä, tai eri mieltä. Lisäksi lomakkeessa oli seuraavat kolme avointa kysymystä:

5. Olivatko rastien sisällöt selkeitä ja ymmärrettäviä? Tuntuiko jokin rasti/aihe vaikealta tai epäselvältä?
6. Käsiteltiinkö Mediaprässissä sopiva määrä eri rasteja/aiheita? Lisäisitkö tai poistaisitko jotain?
7. Oliko rastien kesto (15min) sopiva aiheiden käsittelyyn? Jäitkö esimerkiksi kaipaamaan lisätietoa jostain aiheesta?

Kyselylomakkeeseen vastasi 11 oppilasta. Tällä kyselyllä halusin kartoittaa sitä, kokevatko nuoret tämän kaltaisen medialukutaitoon keskittyvän menetelmän tärkeäksi ja tarpeelliseksi sekä onko menetelmä toteutettu niin, että se palvelee tarkoitusta ja opettaa myös uutta. Ajan ollessa ehkä suurin henkilökohtainen huolenaiheeni, halusin myös tietää kuinka pitkänä nuoret kokevat rastin 15 minuutin keston.

Kyselyn alun väittämistä kukaan vastaajista ei ollut täysin eri mieltä. Mediaprässin kiinnostavuuden suhteen kaksi vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä ja sen suhteen saivatko rasteilta uutta tietoa, oli kolme vastaajaa jokseenkin eri mieltä. Yhtä suuri määrä vastaajista oli myös täysin samaa mieltä väittämien kanssa, loppujen ollessa jokseenkin samaa mieltä, mikä on mielestäni ihan odotettukin hajonta. Jälkeenpäin ajatellen mietin sisältävätkö ensimmäiset kysymykset jonkinlaisia piilo-oletuksia siitä, että väittämän positiivinen arviointi on oletettu totuus ja palautteen antajan täytyy asettua väittämää vastaan, jos ei esimerkiksi pidäkään Mediaprässiä kiinnostavana. Seuraavalla kerralla vaihtaisin väittämät mahdollisesti tämän kaltaista muotoa mukaileviksi: ”Arvioi Mediaprässin kiinnostavuutta asteikolla 1-5. 1 = ei lainkaan kiinnostava ja 5 = erittäin kiinnostava”. Tämän kaltaisessa arvioinnissa ei tarvitsisi olla eri mieltä väittämän kanssa ja mahdollinen miellyttämisen ja samaa mieltä olemisen halu ei ehkä vaikuttaisi yhtä todennäköisesti tuloksiin.

Avoimissa kysymyksissä huomionarvoiseksi nousee rastien 15 minuutin pituuden arviointi. Kahden mielestä aikaa aiheiden käsittelyyn oli liian vähän. Yksi vastaajista oli myös sitä mieltä, että rastin kuvan vaikutuksesta uutisessa voisi poistaa. Muuten tämä ryhmä vaikuttaa lyhyen kyselyn perusteella oikein tyytyväiseltä. Toki vastauksia analysoidessa täytyy aina ottaa huomioon vastaajien mahdollinen kiire, motivaation puute ja miellyttämisen halu. Kuitenkin, jos jotain suurempaa olisi pielessä, niin siitä kyllä todennäköisesti saisi vieläkin selvempiä ja toistuvampia viitteitä lomakkeen vastauksista.

Menetelmän vahvuuksia on se, että mediakasvatus ja medialukutaidon kehittäminen on erittäin ajankohtainen ja tärkeä aihe ja se koskettaa väkisinkin enemmän tai vähemmän jokaisen nuoren elämää. Lisäksi menetelmän rastipohjainen rakenne voi toimia mielenkiintoa lisäävänä asiana. Luennon omainen paikallaan

istuminen voi ikävystyttää osaa nuorista, mutta nopeasti etenevät rastit, niiden interaktiivinen luonne ja fyysinen liikkuminen rastilta toiselle aktivoi mieltäkin hieman eri tavalla.

Menetelmässä on myös omat haasteensa. Sen käytännöllisen ja mielekkään vetämisen turvaamiseksi useimmat ryhmät tulee jakaa pienryhmiin, jotka suorittavat eri rasteja samaan aikaan, jolloin menetelmä sitoo jokaiselle rastille oman ohjaajansa, joka tässä tapauksessa on jo yhteensä neljä henkilöä. Todennäköisyys sille, että nämä neljä henkilöä ovat aina samat, on pieni. Esimerkiksi työharjoittelijoiden, jotka ovat osa todennäköistä työvoimaa tälle menetelmälle, vaihtuvuus on todella suuri. Se on toisaalta Mediaprässin kehittämisen suhteen hyvä asia, sillä sitä tarkkailee ja arvioi ohjaajan näkökulmasta jatkuvasti uudet henkilöt uusilla ideoilla ja ajatuksilla, mutta toisaalta, jos haluaa tarjota nuorille parhaan mahdollisen kokemuksen ja ohjaajien valmiuden vastata nuorten mieliä askarruttaviin, mahdollisesti kiperiinkin, kysymyksiin, vaatii menetelmä tietyn tason asiantuntijuutta ja eri aiheisiin tarkastikin perehtymistä. Jatkuvasti vaihtuvalla ohjaajien kokoonpanolla se voi olla hankalaa, mutta ei toki mahdotonta.

Menetelmän oltua hetken aikaa käytössä, sen sananvapaus-rastiin on tehty muutoksia, jotta se palvelisi nuoria paremmin. Se on viety vielä lähemmäs nuorten elämää tuoden siihen vieläkin huolellisemmin valittuja esimerkkejä käytännön elämästä. Tämä kertoo osaltaan työntekijöiden motivaatiosta, ammattitaidosta ja kiinnostuksesta menetelmää kohtaan. Hyvä menetelmä kehittyy havaittujen tarpeiden mukaan ja saattaa muuttua pidemmällä aikavälillä paljonkin.

Menetelmä tuntuu olleen todella onnistunut. Lahden nuorisopalvelut on käynyt vetämässä sitä jo usealla eri koululla, ja moni koulu on tilannut sen vedettäväksi ennen kesää. He ovat olleet tyytyväisiä tuotokseen ja onkin suuri ilo nähdä menetelmä käytössä. Myös Lahden kaupunginkirjasto on kiinnostunut yhteistyöstä Mediaprässin suhteen, mikä on erittäin hieno ja jopa koko mediakasvatuksen paikoin sekalaista kenttää kehittävä asia.

Menetelmän aiheissa olisi ainesta pitkiinkin keskusteluihin ja pohdintoihin, ja näkisinkin, että tässä olisi mahdollisuuksia 90 minuutin sijaan jopa kokonaisiksi koulun teemapäiviksi. Nuoret voisivat itsenäisesti pienryhmissä pohtia, hakea

tietoa ja suunnitella vastauksia ja esittää niitä luokissa yhteisesti. Kyseessä on kuitenkin tärkeä menetelmä tärkeillä aiheilla ja peräkkäin kulkevat, tarkkaan kelloitetut, 15 minuutin rastit voivat monesti tuntua vähän hengästyttäviltä ja siltä, että tietoa tulee liian nopeasti liikaa. Vuosittain järjestettävä Mediataitoviikko voisi tuoda mukanaan mahdollisuuden erillisen teemapäivän järjestämiseen kouluissa, jossa pureudutaan eri aiheisiin vieläkin tarkemmin ja hieman tutkivammalla otteella.

6 POHDINTA

Mediakasvatukseen on tartuttu 2000-luvulla, ja sen yhä edetessä, todella lujalla otteella ja sen eteen tehdään niin Suomessa, kuin ulkomaisissakin verkostoissa, hurjasti töitä. Eri toimijat tuottavat ja jakavat materiaaleja, julkaisuja, uutisia ja tapahtumia jatkuvalla syötöllä. Itsestäni tuntuu jopa siltä, että lähestymme tällä hetkellä mediakasvatuksen aallonharjaa, mitä tulee mediakasvatuksen parissa toimivien tahojen aktiivisuuteen. Vielä on tosin matkaa kohti suurempia kokonaisuuksia ja ylipäätään yhtenevämpää mediakasvatuksen alaa.

Myös koulutuksessa huomioidaan digitalisoituneen tietoyhteiskunnan kehitys ja tarpeet. Peruskoulutuksessa eri medioiden tuomat haasteet ja mahdollisuudet ovat kasvavana huomion kohteena. Lukioissa voi suorittaa eräänlaisen mediadiplomin, jolla opiskelija osoittaa erilaisten mediataitojen hallintaa. Yliopistotasolla on mahdollista suorittaa mediakasvatuksen aihekokonaisuuksia, jopa alan maisteriopinnot. Mediakasvatuksen tulevaisuus näyttäytyy minulle lupavana niin yhteiskuntaan kasvavien lasten ja nuorten mediataitojen, kuin alaan vihkiytyneiden asiantuntijoidenkin suhteen.

Olen oikein tyytyväinen tässä opinnäytetyössä valmistettuun menetelmään. Koen, että se on valmistettu juuri oikeaan aikaan vastaamaan juuri tämän hetken tarpeita. Myös työn tilaaja, Lahden nuorisopalvelut, on ilmaissut tyytyväisyytensä Mediaprässiin. Hyvissä käsissä oleva menetelmä on tietysti jatkuvasti arvioinnin alla ja mukautuu tarpeen vaatiessa uuteen aikaan ja uudistuviin tarpeisiin. Tuleekin olemaan mielenkiintoista nähdä, miten Mediaprässi kehittyy seu-

raavien vuosien aikana. Ideaalitilannehan olisi se, että koko menetelmä aiheineen tulisi täysin hyödyttömäksi, sillä silloin jokainen nuori olisi todennäköisesti jo lapsesta asti mediataitoineen kuin kala vedessä. Niitä aikoja tosin saamme vielä odottaa, joten uskon, että Mediaprässikin jatkaa, ainakin jossain muodossa, vielä pitkään.

7 LÄHTEET

Alén-Savikko, Anette 2015. Tekijänoikeus tutkimuskohteena. Teoksessa Karpinen, Kari & Ala-Fossi, Marko & Alén-Savikko, Anette & Hildén, Jockum & Jääsaari, Johanna & Lehtisaari, Katja & Nieminen, Hannu (toim.) *Kenen Media?* Tampere: Vastapaino, 176-201.

Arhinmäki, Paavo 2013. Esipuhe. Teoksessa *Hyvä medialukutaito. Suuntaviivat 2013-2016*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:11, 3. Viitattu 3.2.2017. <http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/OKM11.pdf>

Hankala, Mari & Linnakylä, Pirjo 2007. Sanomalehdestä oppia aktiiviseksi ja mediakriittiseksi kansalaiseksi. Teoksessa Kynäslahti, Heikki & Kupiainen, Reijo & Lehtonen, Mika (toim.) *Näkökulmia mediakasvatukseen*. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007, 89-102. Viitattu 1.5.2017
<http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>

Herkman, Juha 2007. *Kriittinen mediakasvatus*. Tampere: Vastapaino

Julkisen sanan neuvosto 2014. *Journalistin ohjeet ja liite*. Viitattu 13.3.2017.
http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2017a. *Kansallinen audiovisuaalinen instituutti*. Viitattu 27.4.2017.
<https://kavi.fi/fi/kansallinen-audiovisuaalinen-instituutti>

Koskelainen, Jarno & Immonen, Sari 2014. Ryhmille tarjottavat oppituntimaiset menetelmät ovat Lahden nuorisotiedotuksen ydin. *Lahden kaupungin nuorisopalvelut / Nuorisotiedotus Hurina*. Viitattu 5.3.2017.
http://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/menetelma_nuorisotiedotus_Hurina_Lahti.pdf

Koordinaatti 2017. *Toimintamuodot*. Viitattu 5.3.2017.
<http://www.koordinaatti.fi/fi/toimintamuodot>

Kupiainen, Reijo & Sintonen, Sara 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia

Kupiainen, Reijo & Sintonen, Sara & Suoranta, Juha 2007. Suomalaisen mediakasvatuksen vuosikymmenet. Teoksessa Kynäslahti, Heikki & Kupiainen, Reijo & Lehtonen, Mika (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007, 3-26. Viitattu 10.4.2017. <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>

Kuutti, Heikki 2012. Mediasanasto. Jyväskylä: Bookwell Oy

Lundvall, Anniina 2015. Media ei ole uhka, sen lukutaidottomuus on. Teoksessa. Holm, Isabella & Rahja, Rauna (toim.) Minne menet, mediakasvatus? Mediakasvatusseura 2015, 10-16. Viitattu 3.5.2017. http://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/12/Minne_menet_mediakasvatus_Mediakasvatusseura10_pakettu.pdf

Óturai, Gabriella 2015. Nuorisotyöntekijöiden käsityksiä mediakasvatuksesta. Mediakasvatusseuran lisäraportti Verken kuntakyselyyn. Mediakasvatusseura. Viitattu 3.5.2017. http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/08/verke_mediakasvatus_raportti1.pdf

Mediakasvatusseura 2017. Tervetuloa Mediakasvatusseuran sivuille! Viitattu 29.4. <http://www.mediakasvatus.fi/seura/>

Mediataitokoulu 2014. Menitkö klikkiin?

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti & Ampun 4H-yhdistys & Curly & Lukuinto-ohjelma & Mediakasvatusseura & Suomen Vanhempainliitto 2014. Menitkö klikkiin? Viitattu 13.3.2017. <http://www.mediataitokoulu.fi/assets/tehtavat/menitkoklikkiin.pdf>

Mediataitokoulu 2015a. Mediakasvatus. Viitattu 13.3.2017. http://www.mediataitokoulu.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=323&Itemid=414&lang=fi

Mediataitokoulu 2015b. Medialukutaito. Viitattu 13.3.2017.
http://www.mediataitokoulu.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=324&Itemid=415&lang=fi

Mediataitokoulu 2017. Mediataitoviikko 6.-12.2.2017. Viitattu 27.4.2017.
http://www.mediataitokoulu.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=401&lang=fi

Merikivi, Jani & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.) 2016. Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta. Nuorisotutkimusverkoston julkaisut. Viitattu 3.2.2017.
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf

Mustikkamäki, Mika 2016. Sivistys, kirjastot ja mediakasvatus. Teoksessa Pekala, L & Salomaa, S & Spisak, S (toim.) Monimuotoinen mediakasvatus. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisuja, 1/2016, 74-91. Viitattu 3.5.2017.
http://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf

Opetushallitus 2011. Lapset ja nuoret mediaosallistujina - Osallistumista tukevan mediakasvatuksen toimintaohjelma. Raportit ja selvitykset 2011:28. Viitattu 3.5.2017.
http://www.oph.fi/download/139651_Lapset_ja_nuoret_mediaosallistujina.pdf

Opetushallitus 2016. Uudet opetussuunnitelmat pähkinäkuoressa. Viitattu 30.4.2017
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/opetussuunnitelma_ja_tuntijako/uudet_opetussuunnitelmat_pahkinankuoressa

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2006. Tiedote "Työryhmä suunnittelemaan mediakasvatuksen toimenpideohjelmää". Viitattu 27.4.2017.
http://80.248.162.139/OPM/Tiedotteet/2006/2/tyoryhma_suunnittelemaan_mediakasvatuksen_toimenpideohjelmää?lang=fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. Mediakasvatuksen kehittäminen. Viitattu 26.4.2017. http://minedu.fi/avustukset/avustus/-/asset_publisher/mediakasvatuksen-kehittaminen

Pöyskö, Anu 2016. Mediakasvatus nuorisotyössä - keskustellaan ja kokeillaan uutta. Teoksessa Lauha, Heikki & Tuominen, Suvi (toim.) Kohti digitaalista nuorisotyötä. Verke. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy, 151-154.

Robson, Colin 2000. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Suom. Tuija Lindqvist, Maisa Maaniittu, Eila Niemi, Petteri Paasio ja Leea Paija. Helsinki: Tammi.

Romppainen, Hanna 2016. Onko tämä totta? Työkaluja lähdekritiikkiin ja median luotettavuuden punnintaan. Sanomalehtien liitto 2016. Viitattu 15.4.2017. <http://sanomalehtiopetuksessa.fi/wp-content/uploads/Onko-taemae-totta.pdf>

Sanomalehtien Liitto 2017. Sanomalehtiviikko 30.1.-3.2.2017. Viitattu 3.5.2017. <http://sanomalehtiopetuksessa.fi/fi/sanomalehtiviikko/>

Seppänen, Janne 2005. Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Tampere: Vastapaino.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 16.3.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry 2014. Tekijänoikeus suojaa luovaa työtä. Viitattu 7.4.2017 <http://www.tekijanoikeus.fi/wp-content/uploads/2015/05/Tekij%C3%A4noikeus-suojaa-luovaa-ty%C3%B6t%C3%A4-2014-web.pdf>

Tekijanoikeus.fi 2017. Teosten käyttäminen. Viitattu 7.4.2017. <http://www.tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/luvallinen-kaytto/>

Tuominen, Suvi & Kotilainen, Sirkku 2012. Pedagogies of Media and Information Literacies. Moskova: Unesco. Viitattu 25.3.2017.
<http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214705.pdf>